

Avfallsplan 2026-2031

Pajala kommun

DOKUMENTNAMN	Ex. Reglemente	GILTIGHETSPERIOD	Ange från antaget beslut
DOKUMENTTYP	Ex Reglemente	BESLUTAT/ANTAGET	Nämnd, datum XXXX-XX-XX § X
DOKUMENTÄGARE	Beslutande nämnd	VERSION	1,2,3 osv.
DOKUMENTANSVARIG	Sektor/område	REVIDERAT	

Innehåll

1.	Inledning	3
1.1.	Bakgrund	3
1.2.	Syfte	3
2.	Mål och åtgärder	3
2.1.	Bakgrund till målen	3
2.2.	Behov av utveckling	3
2.3.	Målstruktur	4
2.4.	Målområde 1: Förebygga och återanvända	5
2.5.	Målområde 2: Från avfall till resurs	7
2.6.	Målområde 3: Minska miljöpåverkan	9
2.7.	Genomförande och uppföljning	10
2.8.	Planperiod	11
3.	Framtida avfallshantering och avfallsflöden	11
3.1.	Utvecklingstendenser	11
3.2.	Behov av insamlingssystem och anläggningar	11
4.	Konsekvenser av avfallsplanen	12
4.1.	Miljömässiga konsekvenser	12
4.2.	Service och social hållbarhet	12
4.2.1.	Barnperspektivet	13
4.3.	Ekonomiska konsekvenser	13

Bilagor

1. Avfallsplanens framtagande och samråd
2. Nulägesbeskrivning
3. Styrmedel
4. Nedlagda deponier
5. Miljökonsekvensbeskrivning (MKB)

1. Inledning

1.1. Bakgrund

Varje kommun ska enligt 15 kap 41 § Miljöbalken ha en renhållningsordning som innehåller dels en avfallsplan, dels de föreskrifter om hantering av avfall som gäller för kommunen. Avfallsplanen är hela kommunens strategiska dokument för förebyggande och hantering av avfall. Enligt 9 kap 8 § Avfallsförordningen (2020:614) ska avfallsplanen ses över minst vart fjärde år och revideras vid behov.

Avfallsplanens fokus ligger på det avfall som kommunen har rådighet över. Sektor teknik och service inom kommunen ansvarar för det avfall som uppkommer hos hushåll och visst avfall från verksamheter. Kommunen ansvarar också för det avfall som uppkommer inom de respektive kommunala verksamheterna.

Övergripande mål i denna avfallsplan bör alla berörda aktörer och medborgare i kommunen sträva efter att uppfylla, medan delmål och åtgärder främst avser det som kommunen på olika sätt har rådighet över.

1.2. Syfte

Syftet med avfallsplanen är att:

- peka ut en strategisk och politiskt förankrad inriktning för avfallshanteringen i kommunen
- bidra till att skapa en långsiktigt hållbar samhällsutveckling
- ange en tydlig riktning för att hushålla med resurser genom att förebygga, återanvända och återvinna

2. Mål och åtgärder

2.1. Bakgrund till målen

Grundläggande vid framtagande av mål och åtgärder i avfallsplanen är att de ska bidra till ett mer hållbart samhälle där användning av resurser och hantering av avfall bygger på principer om cirkulär ekonomi. Dessa principer innebär att avfall förebyggs, att resurser som har tagits i anspråk används på ett så effektivt och hållbart sätt som möjligt och att avfall som uppstår, så långt som det är möjligt, återvinns. Cirkulär ekonomi handlar om att samhället, för att hindra allvarlig resursbrist, måste använda fysiska resurser smartare.

Mål och åtgärder utgår från avfallshierarkin, de nationella miljökvalitetsmålen och etappmålen, nationella lagar, EU:s direktiv om avfallshantering och cirkulär ekonomi och FN:s globala hållbarhetsmål, se även bilaga 5. De utgår också från lokala och regionala strategier och planer t ex RUS (Regional utvecklingsstrategi Norrbottens län), översiktsplanen, strategisk plan och budget, planeringsstrategi, bostadsförsörjningsprogrammet, VA-plan, vattenförsörjningsplan och upphandlingspolicy.

Det finns även lokala planer som kommer påverkas av avfallsplanen ambitioner så som exempelvis LIS-planen (Landsbygdsutveckling i strandnära lägen) och Värdefulla kulturmiljöer i Pajala kommun.

2.2. Behov av utveckling

Senaste åren har steg tagits för att möta kommande lagkrav och förbereda för att kunna utveckla avfallshanteringen, exempelvis genom nya avfallsföreskrifter och ny avfallstaxa. För flerbostadshus har fastighetsnära insamling av förpackningar införts för över hälften av fastigheterna. Ett arbete har också utförts för att identifiera hushåll som inte betalar avgift enligt taxan och ett fortsatt arbete behöver ske framförallt med fokus på fritidshusen i kommunen. Att samtliga hushåll i kommunen ingår i avfallskollektivet och således betalar avgifter enligt taxan är viktigt för att kostnadsfördelningen för det avfall som uppstår ska vara rättvis.

Nationella krav på separat matavfallsinsamling och fastighetsnära insamling av förpackningar innebär att ett nytt fastighetsnära insamlingssystem behöver införas i kommunen. Insamling i ett utökat antal fraktioner gör också att det finns ett stort behov av lokal omlastning för de fraktioner som kommunen kommer samla in, det är en förutsättning för effektiv insamling och är något som saknas idag.

Det finns behov av att se över infrastrukturen gällande insamling av farligt avfall och grovavfall, både i centralorten och avseende hur insamlingen på bästa sätt organiseras på landsbygden för att erbjuda en ändamålsenlig service. För att kunna öka andelen av avfallet som återvinns finns behov av att utveckla sorteringen men även av att skapa strukturer för ökad återanvändning av funktionella produkter och material.

Gällande slam från reningsverket saknas idag en långsiktig avsättning, idag förvaras slammet i anslutning till reningsverket i Pajala.

Arbetet med att generellt minska och förebygga att avfall uppstår inom kommunens verksamheter har stor potential att utvecklas, vilket på sikt kan leda till minskade kostnader, större miljömässig hållbarhet likväl som ökad social hållbarhet. Sortering av det avfall som uppstår i de kommunala verksamheterna är begränsad och har behov av att utvecklas.

Förebyggande arbete för minskad nedskräpning, insamling och sortering av avfall som uppstår i offentlig miljö, likväl som att begränsa påverkan från nedlagda deponier är andra identifierade områden i behov av att utvecklas.

2.3. Målstruktur

Tre övergripande målområden sammanfattar kommunens viljeriktning för att förebygga och hantera avfall:

1. Förebygga och återanvända
2. Från avfall till resurs
3. Minska miljöpåverkan

Till varje övergripande målområde hör mål som belyser trender som ska nås. Där det finns utgångsvärden presenteras dessa. Målen omfattar de områden där det bedöms viktigast för kommunen att arbeta för att förflytta resurshanteringen uppåt i avfallstrappan.

Efter målen redovisas i tabellform ett antal åtgärder som ska leda till att målen nås. Vissa åtgärder bidrar direkt till ett eller flera mål, medan andra syftar till att de övergripande målområdena ska nås, utan att kopplas till ett särskilt mål.

Tider - Åtgärderna är tidsatta även om vissa av dem kommer att ske kontinuerligt, årligen eller på annat sätt återkommande. Där specifika årtal angetts innebär detta ett slutdatum när aktiviteten ska vara genomförd.

Ansvariga - För varje åtgärd anges även ansvarig sektor eller funktion inom kommunen. I flera fall krävs ett samarbete mellan flera funktioner och i de fallen anges även andra berörda sektorer eller funktioner.

Resursbehovet har delats in i tre storleksordningar i vilken varje aktivitet grupperas, se cirklar nedan.

**Grön motsvarar
inga eller låga
kostnader som
kan rymmas inom
ordinarie budget**

**Gul motsvarar
måttliga kostnader
som inte säkert
kan rymmas inom
nuvarande budget**

**Röd motsvarar
höga kostnader,
större investering
eller personal-
förstärkning**

Aktiviteterna finansieras via avfallstaxan eller med skattemedel. I tabellerna nedan anges i cirkelna (som med färg visar resursbehovet) ett **T** (=taxa) för aktiviteter som avses finansieras via avfallstaxan och ett **S** (=skatt) för aktiviteter som avses finansieras via skattemedel.

För aktiviteter som avser utredningar är resursbehovet bedömt utifrån själva genomförandet av utredningen, inte för eventuella kostnader för det utredningen kommer fram till.

2.4. Målområde 1: Förebygga och återanvända

I Sverige har vi en livsstil som slukar stora mängder fysiska resurser. Om alla människor på jorden konsumerade på det sättet vi gör i Sverige skulle det behövas fyra jordklot. Detta får givetvis en negativ påverkan på både miljö och klimat och därför behöver vi se till att skapa mindre avfall och konsumera på ett mer cirkulärt sätt.

Vi kan minska vår förbrukning på olika sätt. Till exempel genom att minska vårt matsvinn och fundera på om allt det vi köper verkligen är sådant som vi har behov av. Vi kan också förlänga livslängden på sådant vi redan har i stället för att slänga och köpa nytt. Många saker går att laga när de gått sönder. Produkter som man inte använder så ofta kan vi låna av varandra, i stället för att var och en skaffa ett eget exemplar. En stor del av sådant som slängs skulle kunna återanvändas av någon annan i stället för att bli avfall.

Mål 1: Mängd matsvinn från kommunala storkök ska minska med minst 5% per år fram till 2031¹ (mäts i g/portion)

Mål 2: Återanvändning av möbler ska öka inom kommunens förvaltningar (mäts i antal möbler/år som återanvänds)

Mål 3: Användande av engångsprodukter inom kommunens vård och omsorg ska minska (mäts i m³ restavfall/år)

¹ Utgångsvärde tas fram under 2026 enligt Livsmedelsverkets rekommendationer.

Åtgärd	Senast utfört eller intervall för utförandet	Ansvarig	Andra berörda	Resurser
Ta fram handlingsplan för minskat matsvinn i förskolor, skolor och omsorgsboenden	2027	Teknik och service	Barn och utbildning Socialförvaltningen	
Tallriksvinn, kantinsvinn och kökssvinn ska mätas på samtliga förskolor, skolor och omsorgsboenden i kommunen	Årligen	Teknik och service	Barn och utbildning Socialförvaltningen	
Informera alla elever i årskurs 2, 6 och 8 om vikten av minskad resursförbrukning och återanvändning samt avfallshantering inklusive sortering av avfall	Årligen	Barn och utbildning	Teknik och service	
Skapa en intern möbelpool och ta fram policy och arbetssätt för att gynna återanvändning före nyinköp	2026	Kommunstyrelseförvaltningen		
Minska användningen av engångsprodukter, inledningsvis på ett av kommunens omsorgsboende för att därefter kunna använda erfarenheterna vid fler boenden	2029	Socialförvaltningen		
Skapa en resurseffektiv och cirkulär masshantering	2031	Teknik och service	Bygg och miljö Strategisk utveckling	
Samtliga enheter eller arbetslag ska kontinuerligt ² diskutera och genomföra åtgärder för att verksamheten ska bidra till att minska resursförbrukning och miljöpåverkan	Årligen	Kommunstyrelseförvaltningen	Samtliga enheter	

² Dialogen kan exempelvis ske på arbetsplatsträffar

2.5. Målsområde 2: Från avfall till resurs

En del material kan inte återanvändas och då behöver det kunna återvinnas i annan form så att det kan bli råvara vid tillverkning av nya produkter. På det sättet kan materialet slutas i ett kretslopp och materialåtervinnas i stället för att förbrännas eller deponeras.

Om vi sorterar vårt avfall och ser till att inte blanda olika typer av material blir förutsättningarna för återvinning mycket större. För att vi ska kunna göra det på ett enkelt sätt behöver avfallssystemen vara utformade så att de underlättar för människor att sortera rätt. Det ligger också ett ansvar hos var och en av oss att vara med och bidra och sortera det vi kan.

Mål 4: Mängden restavfall ska minska (mäts i kg/person)

Mål 5: Andelen villor och fritidshus med matavfallsutsortering ska vara minst 35 % senast år 2027 (Pajala centralort) och 100 % senast år 2030 (mäts i %)

Mål 6: Andel förpackningar och returpapper som sorteras ut för materialåtervinning ska öka³ (mäts i %)

Mål 7: Andelen farligt avfall och elavfall i restavfallet ska minska (mäts i %)

Mål 8: Andel grovavfall som sorteras ut för återanvändning ska öka⁴ (mäts i %)

Mål 9: Väderskyddad omlastning för förpackningar, returpapper, mat och restavfall ska uppföras senast 2027 i kommunen

Mål 10: En långsiktig lösning för hantering av slammet från reningsverket i Pajala ska tas fram senast 2026

Mål 11: Andelen invånare som är nöjda med kommunens avfallshantering i samtliga delområden som berör avfall i "kritik på teknik" ska öka⁵ (mäts i %)

³ Andelen beräknas genom att resultat från plockanalyserna som räknas upp till att omfatta hela kommunen delas med den totalt insamlade mängden restavfall. Utgångsvärde tas fram i samband med plockanalysen.

⁴ Mängden återanvändbara produkter till återbruk behöver uppskattas eftersom vägning inte är möjlig. Vägning på fordonen utförs för de jämförbara fraktionerna, deponi, brännbart och träavfall.

⁵ Utgångsvärde är de resultat som erhöles för avfallshanteringen i kundundersökningen 2022. Ökningen ska beröra alla delar som ingår för avfallshanteringen.

Åtgärd	Senast utfört eller intervall för utförandet	Ansvarig	Andra berörda	Resurs
Informera allmänheten om avfallshanteringen och sortering, samt fördelar med minskad resursförbrukning	Årligen	Teknik och service	Kommunikatör	T
Införa separat matavfallsinsamling ⁶	2027 centralort 2030 hela kommunen	Teknik och service		T
Införa fastighetsnära insamling vid villor, fritidshus och flerbostadshus av förpackningar av papper, plast, glas och metall samt returpapper	2027 centralort 2030 hela kommunen	Teknik och service		T
Utveckla arbetet för att öka andelen återanvändbara grejer och material som lämnas vid ÅVC och som i praktiken återanvänds	2027	Teknik och service	Strategisk utveckling	T
Utreda hur och i vilka fraktioner insamling av grovavfall och farligt avfall ska ske utanför Pajala centralort	2027	Teknik och Service		T
Utreda hur och i vilka fraktioner insamling av grovavfall och farligt avfall ska ske i Pajala centralort	2030	Teknik och service		T
Planera för och uppföra en väderskyddad omlastningsstation för förpackningar, returpapper, mat- och restavfall	2027	Teknik och service	Strategisk utveckling	T
Utreda långsiktiga lösningar för hantering av slam	2026	Teknik och service		T
Genomföra plockanalys vart tredje år	2027, 2030	Teknik och service		T
Genomföra kundundersökningen "kritik på teknik" vartannat år	2026, 2028, 2030	Kommunstyrelseförvaltningen	Teknik och service	T
Införa källsortering i kommunens samtliga verksamheter och kommunala bolag	2027	Kommunstyrelseförvaltningen	Pajala bostads kommunala verksamhets fastigheter	S
Informera företag om avfallsförebyggande arbete samt kontrollera att avfallshanteringen fungerar i samband med tillsynsbesök	Årligen, kontinuerlig vid besök	Bygg och miljö	Teknik och service	S
Vid tillsyn kontrollera att sortering av avfall sker enligt lagstiftning vid rivning, renovering och nybyggnation	Årligen	Bygg och miljö		S

2.6. Målområde 3: Minska miljöpåverkan

När vi förebygger och sorterar vårt avfall så minskar vår miljöpåverkan men själva hanteringen i form av insamling, återvinning och behandling av avfallet behöver också vara så smart och resurseffektiv som möjligt. Särskilt viktigt är att farligt avfall tas omhand på ett miljöriktigt sätt där det fasas ut ur kretsloppet och att utsläpp till luft, mark och vatten från anläggningar för hantering av avfall minimeras.

Det avfall som hamnar utanför insamlingssystemen är ett stort problem och leder till nedskräpning. Nedskräpningen får negativ påverkan på såväl människor och djur som natur. För att förhindra nedskräpning behövs strategier och relevanta åtgärder för att se till att avfallet inte hamnar i naturen utan återvinns och tas om hand på rätt sätt.

Mål 12: Avfallsfrågorna ska vara en självklar del inom ramen för den fysiska planeringen

Mål 13: Andel av kommunens insamling och transport av avfall som sker med fossilfria drivmedel⁷ (mäts i %)

Mål 14: Minska nedskräpningen

Mål 15: Minska miljöpåverkan från nedlagda deponier

⁶ Införandet av separat matavfallsinsamling kommer inte begränsa möjligheterna för hushåll som vill kompostera sitt matavfall. Anmälan för hemkompostering måste göras till kommunens bygg- och miljöavdelning och ske på ett sätt som inte orsakar olägenheter för människors hälsa eller miljön.

⁷ Avser insamling och transport av mat- och restavfall, förpackningar och returpapper, avfall från återvinningscentraler och slam

Åtgärd	Senast utfört eller intervall för utförandet	Ansvarig	Andra berörda	Resurs
Forma och stärka arbetsprocesser gällande avfallshantering och återbruk i översiktsplan och i detaljplaner samt i andra relevanta tematiska bilagor till översiktsplanen för att skapa förutsättningar för fungerande avfallshantering	2026	Strategisk utveckling	Teknik och service	
Forma och stärka arbetsprocesser i bygglovsförfarandet för att skapa förutsättningar för fungerande avfallshantering	2026	Bygg och miljö	Teknik och service	
Ersätta fossilt drivna arbetsmaskiner, lastbilar för insamling eller transport av avfall med fossilfria alternativ vid nyinköp eller som krav vid upphandling	2031	Teknik och service	Ekonomi	
Ta fram en plan för att arbeta proaktivt för minskad nedskräpning vid rastplatser ⁸	2030	Teknik och service	Bygg och miljö	
Införa insamling av avfall utomhus i den offentliga miljön ⁹ där problem med nedskräpning förekommer	2026	Teknik och service		
Prioritera tillsyn av nedlagda deponier tillsyn	2031	Bygg och miljö		

2.7. Genomförande och uppföljning

Avfallsplanen berör inte bara avfallsorganisationen utan även kommunen som helhet, då avfall uppstår och behöver förebyggas eller sorteras och hanteras i alla delar av organisationen.

För att avfallsplanen ska bli framgångsrik och målen nås, behöver avfallsplanen kommuniceras till berörda i hela kommunen och såväl personal som finansiella resurser behöver säkras för genomförandet. Det är viktigt att detta tas med redan i budgetprocessen.

Arbetet sker i praktiken i respektive arbetsgrupp inom kommunen som berörs av åtgärderna, där medarbetarnas kunskap och engagemang är viktigt att ta tillvara för att hitta miljö- och resurseffektiva lösningar framåt.

Kommunstyrelseförvaltningen ansvarar ytterst för att avfallsplanens åtgärder förs in i berörda sektors, förvaltningars och bolags verksamhetsplaner och budgetar. För genomförandet av åtgärderna ansvarar respektive sektors- eller förvaltningschef eller VD (kommunala bolag).

Uppföljning av åtgärderna sker årligen senast i mars för föregående år. Kommunchefen är ansvarig för uppföljningen och tar in uppgifter från berörda förvaltningar, där sektors- eller förvaltningschef ansvarar för

⁸ Samarbete med Trafikverket bör eftersträvas för att få en likriktning för kommunalt och statligt ägda rastplatser

⁹ Från 2026 finns krav på separat sortering av förpackningar i offentlig miljö där det uppstår stor mängd enligt Förordning om producentansvar för förpackningar (SFS 2022:1274)

att uppgifterna finns tillgängliga och lämnas över. Uppföljningen ska kommuniceras brett till berörda inom kommunen och redovisas i kommunstyrelsen.

2.8. Planperiod

Den nya avfallsplanen kommer att ha en målinriktning på sex år, men där en översyn av uppgifterna och eventuell revidering av avfallsplanen görs efter tre år¹⁰. Ikraftträdandet av den nya avfallsplanen kommer att infalla så att en ny mandatperiod påbörjas i kommunerna endast ett år efter antagandet. Avfallsplanens tidsperiod på totalt sex år gör att det blir en tidsmässig förflyttning för när i mandatperioden ny avfallsplan tas fram och antas efter dessa sex år. De politiska företrädarna som beslutar om planen kommer efter denna avfallsplaneperiods slut bättre kunna arbeta med den avfallsplan som de själva antagit under en större del av mandatperioden innan ny revidering behöver ske. Genom detta ges de politiska företrädarna en bättre möjlighet att sätta sig in i avfallsfrågorna och fatta beslut.

3. Framtida avfallshantering och avfallsflöden

3.1. Utvecklingstendenser

I Pajala kommun förväntas de totala avfallsmängderna minska dels utifrån nationella trender där avfallsmängderna per person har minskat de två senaste åren, dels utifrån en förväntad befolkningsminskning i kommunen de närmaste åren.

Mängden hushållsavfall per person i Sverige har under lång tid ökat årligen men de senaste två åren har mängderna minskat till att 2023 uppgå till 431 kg per person, vilket är en minskning med 4 procent jämfört med 2022. Mängden insamlat mat- och restavfall minskade nationellt med 2 procent jämfört med 2022 och under 2023 uppgick det till 188 kilo per person.

Antal invånare i Pajala kommun var 5 857 personer i slutet av 2024. Invånarantalet har minskat i kommunen sedan 1970-talet och de senaste fem åren har befolkningsminskningen legat på 3,3 procent. I kommunens Bostadsförsörjningsprogram 2024–2034 framgår det enligt SCB:s statistik prognosticeras att befolkningen kommer fortsätta minska men någonstans mellan år 2033 – 2038 sker en brytpunkt när antal invånare i stället förväntas öka i Pajala kommun fram till år 2040.

För enskilda avfallsslag förväntas förändringar ske vid genomförande av avfallsplanens åtgärder. Restavfallsmängderna förväntas minska i takt med att fastighetsnära insamling av matavfall, förpackningar och returpapper införs i kommunen. Införande av matavfallsinsamling kommer innebära att den resurs som matavfallet utgörs av sorteras ut separat och kan tas tillvara. Den fastighetsnära insamlingen av förpackningar och returpapper ökar servicen och förväntas innebära att insamlade mängder av dessa avfallsslag ökar i kommunen.

Åtgärder för ökad återanvändning i kommunernas egna verksamheter (t.ex. minskad användning av engångsprodukter och återbruk av möbler) förväntas bidra till minskade avfallsmängder, samtidigt som det bidrar till att medvetenheten och kunskapen hos personalen ökar. Förhoppningen är också att större andel av produkter och material som samlas in på återvinningscentralerna kan återanvändas när strukturer för detta utvecklas, vilket förväntas bidra till att mängden grovavfall till energiåtervinning minskar.

3.2. Behov av insamlingssystem och anläggningar

Pajala kommun ska införa fastighetsnära insamling av matavfall, förpackningar och returpapper för villor, fritidshus och flerbamiljshus. För villor och fritidshus har beslut tagits att insamlingen ska ske i tvåfackskärl, för flerbostadshus kommer insamlingen ske i enfackskärl. Införandet av fastighetsnära insamling kommer i sin tur

¹⁰ Enligt Avfallsförordningen NFS 2020:614 ska uppgifterna i avfallsplanen ses över minst vart fjärde år.

innebära ett behov av att bygga en ny omlastningsstation för mellanlagring och omlastning av insamlat restavfall, matavfall, förpackningar och returpapper. Det är nödvändigt för att få en effektiv transport till behandlingsanläggningar.

Den vanligaste behandlingsmetoden för matavfall i Sverige idag är rötning, där mull och biogas kan produceras. Biogasen kan användas som fordonsbränsle och ersätter genom det fossila bränslen. Närmaste geografiskt belägna biogasanläggning finns i Boden, men det finns också en biogasanläggning för matavfall i Uleåborg i Finland.

Det finns också behov av att se över insamling av grovavfall och farligt avfall för att förbättra sortering och för att kunna öka insamling av återanvändbart. Detta gäller både för återvinningscentralen i Pajala centralort och för återvinningscentralerna i byarna.

Det finns också ett behov av att i närtid hitta en långsiktig lösning för avsättning av slam från reningsverket i Pajala. Som framgår i nulägesbeskrivningen, bilaga 2, så frystorkas slammet idag i bassänger vid reningsverket i Pajala. Denna hantering måste avvecklas inom ett år efter att nya reningsverket står klart.

4. Konsekvenser av avfallsplanen

4.1. Miljömässiga konsekvenser

Avfallsplanens mål och åtgärder bidrar till att uppfylla nationella miljökvalitetsmål, EU:s miljömål samt FN:s globala hållbarhetsmål. De nationella miljökvalitetsmål som berörs i störst utsträckning är "God bebyggd miljö", "Giftfri miljö" och "Begränsad klimatpåverkan" som alla bedöms påverkas i positiv riktning till följd av planens genomförande.

Flera åtgärder i avfallsplanens handlingsplan handlar om att förbättra förutsättningarna för att förebygga avfall, återanvända och öka materialåtervinningen av avfall. Andra aktiviteter i handlingsplanen syftar till att förändra beteenden, t.ex. att sortera avfallet på ett bättre sätt, minska matsvinnet och minska användningen av engångsprodukter. Det kan ta tid att förändra beteenden men om insatserna följs av förändrat beteende hos många invånare kan åtgärderna ge stor positiv påverkan genom bättre resurshushållning och en rörelse mot en mer cirkulär ekonomi.

Åtgärderna syftar till positiv miljöpåverkan men kan även medföra vissa negativa effekter. Exempelvis kan förbättrad service där sortering sker i fler fraktioner leda till ökade transporter för insamling av avfall. Den negativa miljöpåverkan kan motverkas genom att ställa krav på fossilfria bränslen, vilket även lyfts i avfallsplanen.

Sammantaget bedöms genomförandet av avfallsplanen medföra positiv miljöpåverkan. I bilaga 5 presenteras en miljökonsekvensbeskrivning av avfallsplanens genomförande.

4.2. Service och social hållbarhet

En acceptabel servicenivå är en av förutsättningarna för en fungerande källsortering. För att avfallsplanens mål om ökad återvinning ska kunna nås krävs därför en förbättrad service. I avfallsplanen finns åtgärder med koppling till servicenivån för avfallslämnare. Till de viktigaste av dessa åtgärder hör att införa fastighetsnära insamling av matavfall, förpackningar och returpapper samt att utreda hur insamling av grovavfall och farligt avfall ska utvecklas både i Pajala centralort och utanför centralorten.

I utformningen av servicen är det viktigt att inkludera de sociala aspekterna i avfallsplaneringen och skapa de förutsättningar som olika grupper av människor behöver för en hållbar och tillgänglig avfallshantering. Likaså behöver hänsyn tas till de som ska utföra arbetet, där förutsättningar att skapa en god arbetsmiljö behöver ske i planeringen av avfallshantering. Insatserna måste bygga på en social konsekvensanalys där kommuninvånares olika behov och förutsättningar identifieras på ett sätt som möjliggör en

målgruppsanpassning av åtgärderna. En viktig analys är exempelvis hur olika människor rör sig, förutsättningar ur ett trafik- och säkerhetsperspektiv samt vilka hushåll som har tillgång till olika insamlingsplatser. På samma sätt har de kommunikationsåtgärder som genomförs större möjlighet att få genomslag när de utgår från kunskaper om olika grupperns förutsättningar och behov. I det offentliga rummet behöver också hänsyn tas till visuell gestaltning och anpassning till befintliga miljöer. På detta sätt kan avfallsplanens åtgärder bidra till att skapa förutsättningar för en socialt hållbar avfallshantering och i förlängningen ett socialt hållbart samhälle.

4.2.1. Barnperspektivet

Sedan den 1 januari 2020 är Förenta nationernas konvention om barns rättigheter (2018:1197) svensk lag. Detta innebär att barns rättigheter ska beaktas vid beslutsprocesser och ärenden som rör barn. En avfallsplan påverkar barns uppväxt i viss grad och därför beskrivs det nedan hur barn kan komma att påverkas av avfallsplanens genomförande. Syftet med avfallsplanen är att minska avfallsmängderna, öka återanvändningen och materialåtervinningen samt minska avfallets miljö- och klimatpåverkan. Avfallsplanens genomförande bedöms därför i sin helhet vara positiv för barnens bästa då barn är en del av både dagens och framtidens samhälle.

Genom bland annat information till medborgare om hur avfall ska tas om hand, och om avfalls koppling till klimat och miljö, kan medborgare göra medvetna och hållbara val i vardagen. Om vuxna tar ansvar för denna typ av frågor, sänds positiva signaler till barn och unga. Det kan till exempel bidra till att barn känner mer framtidstro och mindre framtidsoro. Barn kan också få större kunskap genom att lära sig av hur deras föräldrar gör. Kunskaper om resurser och kretslopp – grunderna i den cirkulära ekonomin – behöver barnen också få med sig genom skolan. Ett exempel på åtgärd med direkt koppling till barn och unga är att utbilda elever i avfallshantering och resursbesparing.

Avfallsinsamlingen kan utgöra en fara för barn, både i samband med tömningen av behållare och vid de tunga transporter som följer. Det är viktigt att ha god trafiksäkerhet kring avfallsbehållare och i närheten där barn vistas. Att belysa risker kopplade till avfallshantering i ett tidigt skede av bygg- och planeringsprocesser är viktigt så att insamlingen av avfall kan ske på ett så säkert och effektivt sätt som möjligt. Åtgärder för att skapa väl fungerande avfallshantering och minska riskerna vid tömning finns genom att stärka samarbetet inom kommunen vid plan- och bygglovsprocesser.

4.3. Ekonomiska konsekvenser

Genomförandet av avfallsplanens åtgärder medför i vissa fall ökade kostnader. Till de större kostnaderna som kan förväntas under de närmaste åren hör följande åtgärder:

- *Införandet av fastighetsnära insamling av matavfall, förpackningar och returpapper i alla villor, fritidshus och flerbostadshus¹¹*

Separat insamling av matavfall kommer innebära ökade kostnader för kommunen. För insamling av förpackningar kommer producenterna ersätta kommunen för insamlingen enligt bestämda parametrar som är oberoende av teknikval, men som vid ett effektivt upplägg för insamlingen täcker kommunens kostnader. I den insamlingsutredning som kommunen genomfört tillsammans med Kalix och Överkalix kommuner under 2024, och utifrån vilket kommunen har fattat beslut om att införa tvåfackssystemet, framgår vidare att kommunen bedöms kunna få kostnadstäckning. Kommunen

¹¹ Enligt lagkrav ska kommunen erbjuda hushållen insamling av matavfall från 2024, för närvarande har Pajala kommun dispens från matavfallsinsamlingen. Från 1 januari 2027 ska kommunen samla in förpackningar fastighetsnära för samtliga hushåll.

kommer dock behöva investeringsmedel för införandet av den fastighetsnära insamlingen för ovan nämnda fraktioner, inklusive ny omlastningsstation, fordon, kärl med mera.

- *Införa källsortering i kommunens samtliga verksamheter och kommunala bolag*
Åtgärden innefattar investering i avfallsutrymmen och investering i källsorteringsutrustning som kan användas av verksamheterna inom byggnaderna. Kostnaderna för insamlingen riskerar öka, men motverkas samtidigt av minskade behandlingskostnader när sortering av avfall gör att mindre mängd avfall behandlas genom förbränning.
- *Skapa en resurseffektiv och cirkulär masshantering*
Åtgärden kan kräva fysisk yta för mellanlagring och hantering av massor, vilket kräver investeringsmedel och kan ge upphov till kostnader för drift. Kostnader för inköp av massor kan däremot begränsas vilket gör att det på sikt kan bli kostnadsneutralt eller till och med lönsamt.
- *Fossilfria avfallstransporter*
Kan innebära dyrare fordon men även innefatta kostnader för infrastruktur som gör att det går att tanka fossilfritt i kommunen.
- *Insamling av avfall utomhus i den offentliga miljön*
Ökade kostnader för inköp av behållare och ökade driftskostnader för tömning av behållare.

Genomförandet av utredningar avseende insamling av grovavfall och farligt avfall liksom att utreda en långsiktig lösning för hantering av slam innebär i sig inte några betydande kostnader. Utredningarna kan dock mynna ut i förslag på förändringar som innebär större investeringar eller förändrade driftskostnader. Detsamma gäller om behov av åtgärder upptäcks vid tillsyn av de nedlagda deponierna. Kostnaderna blir dock en realitet först efter genomförda utredningar då det är tydligt vad som behöver göras.

Det finns också åtgärder som kan innebära mindre kostnadsökningar eller ett ekonomiskt nollsummespel eftersom åtgärden i sig också leder till besparingar. Exempel på detta är att minska matsvinnet, minimera användandet av engångsprodukter, ökad återanvändning av möbler och informationsinsatser.

Genomförandet av åtgärderna förutsätter engagemang från flera olika delar av kommunens organisation. Avfallsenheten är en nyckelaktör i arbetet med utveckling av det kommunala avfallsansvaret men många viktiga åtgärder avseende exempelvis förebyggande av avfall bygger till stor del på engagemang från andra kommunala verksamheter. Åtgärderna kan därmed medföra kostnader till följd av behov av mer personal eller andra driftkostnader.

Åtgärder som på kort sikt innebär ökade kostnader kan, i ett hållbarhetsperspektiv, på längre sikt innebära besparingar. Det gäller att hushålla med jordens ändliga resurser genom att så långt det är möjligt förebygga avfall, återvinna material i kretsloppet och minska beroendet av fossila bränslen. Att ta kostnader för minskad föroreningsbelastning i miljön och inte bygga upp en allt större miljöskuld, är en investering för framtiden. De långsiktiga ekonomiska konsekvenserna efter att olika åtgärder har genomförts beskrivs inte närmare i denna avfallsplan.